

## SECRETARÍA DEL TRABAJO

### PROGRAMA DE DESARROLLO SOCIAL SALARIO ROSA POR EL TRABAJO

**NDAJMU MARIBEL GÓNGORA ESPINOSA, SECRETARIA, NRĒGXINU K'A NU SEKRETARIA NU B'EPJI A TS'IB'ONDO A B'ONDO, K'O MAMA KJA JÑA'A 78 NU TAXISKUAMA A B'ONDO ÑE KO MIMI NA JOO A B'ONDO; 3, 15, 19 NU JÑA'A V, 27 Y 28 NE TJURĪ NU KO B'EPJI A TS'IB'ONDO A B'ONDO; 3 JÑA'A XI, 5, 6, 10, 11 JÑA'A VI, 12 JÑAJI I Y II, ÑEJE 17 JÑA'A IV NE TJURĪ KO KJAJI PJOXTE RA NOKĪ NE TS'IB'ONDO A B'ONDO; 6 JÑA'A XI, 8 JÑA'A III, 9 JÑA'A II, 18, 19, 20, 21 ÑEJE 26 ÑE XISKUAMA KA DYĪSĪ TJURĪ KJA NE TS'IB'ONDO A B'ONDO; ÑEJE 1, 2, 4, 5 ÑEJE 6 JÑAJI I, VIII, XVI, XVIII ÑEJE XXX ÑE TJURĪ A MBO'O KJA NE SEKRETARIA KJA NE B'EPJI KJA NE TS'IB'ONDO A B'ONDO, ÑE**

#### K'O MAMA

Nu ko b'epji ko chjuu nu ko o pjongĩ nu Tajmurb'epji a Xoñijomĩ (ONU), o kjaji nu kje'e 2015 na jeb'i 2030 Ra nokĩ Sostenible nu ko o tsjaji nu b'epji nu Taxoñijomĩ.

Nu ko b'epji a xoñijomĩ pezhe 17 ko chjuu Ra nokĩ Sostenible (ODS) nu b'epji 169 nu ko o tsjaji nu b'epji nu Taxoñijomĩ, nuko janda kokjaji nu ko tonjo, nu tee xo nu xoñijomĩ.

Nu dadyo tjurĩ ko kjaji yo te'e mbara mimiji na joo yo tee ko o kjaji yo Arkate a Ts'ibondo a B'ondo Alfredo de Mazo Maza, nestaji ra nuji na joo, ra paraji tetxeji, nza kja daño jña'a, ra kjaji nza kja mama a kjanu, ñeje so ra nuji ke ra mimiji yo b'ejña na joo nza kja ya ndunteji o ko ya dyenje naja o janzi t'i'i o xut'i, xo nza kja mamĩ ra kjaji textjojme, ra jmurĩji texe, ra nuji ko na joo maxi iyo texto tee a Ts'ib'ondo a B'ondo.

Nu ko b'epji ra nokĩ a Ts'ib'ondo a B'ondo (PDEM) 2017-2023 nzakja nu b'epji 2030 ñe ko chjuu ra nokĩ ODS, ngeje nu b'epji ot'ĩ nuko ngeje ko ra janda pje ma tsjaji mba ra kjaa jñonĩ ñeje ko nestaji texto tee a Ts'ib'ondo a B'ondo ñe ka xoñijomĩ mbara mimiji na joo ko nrrixu.

Nu politika a Ts'ib'ondo ko kjaji yo tee, ngeje ko nestaji ra kjaji ko b'edyi na Zézhi (EFF), b'epjiji ko arkate a jñiñi, ñeje yo tee yo jñiñi, jango ra tsjaji, ra pepjiji ngek'ua ra mamaji ke na jotjo a kjanu ñeje ra mimi na joo, textjoji ra namakjatoji, textjoya ra kjaji mbara mimiji in zakĩji na joo yo tee meb'ondo, ga kjanu, ra kjaji yo tee soo ra nokĩji ñe ra pepjiji a kjanu a tsjajaji na zakĩ na joo nza kja mamĩ nziyo jña'a: merio, jñonĩ, sjorĩ ñeje ngumĩ ra mimiji.

Nukĩ EFF kjaji nza kja mamĩ nu ODS, nza kja manji nu Tab'epji 2030 ngeje ko o pjongĩ nu Tab'epji a Xoñijomĩ (PNUD) ñeje ko ne'e nza kja mamĩ nu tjurĩ nu B'epji tsjaji Pjoxte a Ts'ib'ondo a B'ondo, texeyo soo ra kjaji ko b'epji ñe ko jña'a nuko b'epji pjoxte ra Pėpji, nza kja o mamĩ nu Konsebo ko Xorĩ ñe ko nuu ko na joo nu Politika tee (CIEPS).

Nukĩ B'epji Nu Pjoxte ko chjuu Salario Rosa nu ko ra nuji rak ja in b'epji nza kja mamĩji yo d'añi jña'a ko mama a kjaba ODS: naja 1. Teze nu dya jĩĩ pje ra si'i, nziyo 5. Na ma kjatjobi ko tee, 8. B'epji na joo ñe ra dyenje merio ñeje 10. Dyanda ra d'añoji ko tee; a kjanu ra kjaji 1.1, 1.2, 5.4, 8.5, 10.2 nu Tab'epji 2030.

Nu PDEM, nza kja mamĩ nu Naja jña: Na ma kjatjebi ko tee b'ejña xo b'ezo, nza kja mamiji ra kjaji textjo ko tajñiñi ra kjaji na joo textjoji ko tee bejña xo b'ezo; ngeje nu b'epijnu kĩ ot'ĩ ra tsjaji koarakate, ngeje nu b'epji ke ra nuji ra kjaji ko jña ñe ko tjurĩ mbar a mimiji na joo ko tee.

Nukĩ textjo kjo pjenda kjaji nu ko soo ra kjaa ko b'ezo ñe ko ndixu, xo ra dyis'ĩ nu ko ra namakjatjebi nzi na yeje ko tee ndixu ñe b'ezo, textjo ko b'epji ko ra tsjaji mbar a nuji ko kjaji na joo o b'epji ko arkate, a kjanu textjoji ko tee soo ra dyenje textjo ko nestaji mbar a mimiji na joo.

Nukĩ chopjĩ ko tee soo ra gastaji nzi namakjatjebi textjo nzi b'ejña xo b'ezo ga kjanu ra mimiji na joo ko tee, ga kjanu ra dyenje merio xo ra tjonjo nzi na yejeb na joom nzi na b'ezo ñe nzi na b'ejña, ga kjanu, ro dyis'iji nu k ori kjijñime ka taxiskuamajnu, mba dyanda ra d'año ka mimi ko tee.

Nuko d'año b'epji ngejeyo ko nestaji ra kjaji textjo ko ngumpjoxte ko kjaa a Ts'ib'ondo, ko ngumpjoxte tee a B'ondo yo a jñiñi.

Nuko EFF nuu nu Metodología Mitidimensional nu ko Pezhe ko dya jii pje ra siji nza kja mamĩ ni Konsebo a Tab'ondo nu ko Pezhe nu Politka nu Pjoxte (CONEVAL) xo nu ko manji ko tee ko pezhe texeyo, nza kja ko mamiji nu Ngumojoxte ko Pezhe tee a B'ondo (INEGI), nu Konsebo a B'ondo ko Tee (CONAPO) ñeje nu Konsebo a Ts'ib'ondo nu Tee (COESPO), xo d'año jeb'i ko kjaji nu b'epijnu, ga kjanu ko b'epjiyo kjo kjaji ko arkate ra pjons'ĩ textjo ko dya joo ko ro manji nu xiskuamaba kja ne TS'ib'ondo a B'ondo.

Nza kja mamĩ nu ko Pezhe a Tab'ondo ko merio ko kichi xo ko gi gastaji kja ne in Ndungoji (ENIGH 2018), kjaa 17 miyone 079 mil 245 tee kja ne Ts'ib'ondo a B'ondo, nujyo 8 miyone 339 mil 373 ngeje b'ezo ñeje 8 miyone 739 mil 872 ngeje ndixu.

Nza kja mamĩ ko jeb'i nu ENIGH xo nu CONEVAL 2018, kja ne Ts'ib'ondo a b'ondo kjaa 7 miyone 546 mil 542 tee ko dya jii pje ra siji, nujyo 3 miyone 630 mil 167 ngeje b'ezo ñeje 4 miyone 284 mil 063 ngeje ndixu.

Nza kja mamĩ nu ENIGH 2020, ka Ts'ib'ondo a B'ondo kjaa 10 miyone 277 mil 607 tee paa 18 a 59 kjee, ga kjanu, 4 miyone 950 mil 005 (48.2%) ngeje b'ezo ñeje 5 miyone 327 mil 602 (51.8%) ngeje b'ejña..

Nu Konsebo nu ko tsjaa Sjorĩ xo janda ko na joo nu Politka mamĩ ke ma ra säjä nu kjee 2020 ra kjaa yeje 2 miyo 495 mil 180 (46.9%) ko ndixu ko paa 18 a 59 kjee ko dya ra dyenje pje ra siji ñeje 411 mil 524 ndixu ko dya pje kjaa pje ra siji.

Nza kja dya joo ri nuu ko b'ezo ñe ko b'ejña ngeje ko b'ejña ko kjaji chuu ko paa 18 xo 59 kjee, nuko tee ko paa ko kjeeko ngeje 1.1% ko dya j'ĩ merio d'año nu b'ezo.

Nu Konsebo nu ko tsjaa Sjorĩ xo janda ko na joo nu Politka mamĩ ke kjaa yeje 2 miyo 411 mil 997 b'ejña ke pes'i 18 ñe 59 kje'e ko dya dyenje pje ra siji ñeje kjaji o b'epji ka o ndzumiji ñeje 406 mil 852 ko ndixu ko dyenje nu ko kje'eyo kjo dyako dyenje pje rasiji. Xo a kjanu, 1 miyo 356 mil 461 ndixu ko paa 18 a 59 kjee ko dya ra dyenje pje ra siji ñeje 252 mil 097 ndixu ko dya pje kjaa pje ra siji.

Nza kja mamĩ ko Konsebo nu ko Xorĩ ñe ko jandaji ko na joo nu Politika ko tee (CIEPS), kja ne Ts'ib'ondo a B'ondo kja 1 miyo 339 mil 790 ko ndixu 18 xo 59 kjee, dya tonjo na joo xo nujyo dya jĩĩ pje ra siji xo kjaji b'epji kjo dya ngont'iji. Xo a kjanu, 249 mil 618 ndixu ko paa 18 ñe 59 kje'e, ko kara ka o ndzunji, dya pje jĩĩ pje ra siji ñeje dya pje kjont'iji.

Ke nu (CIEPS) nza kja mamĩ un ENIGH 2020 kja ne Ts'ib'ondo a B'ondo kja 852 mil 624 ko ndixu 18 xo 59 kjee, dya jĩĩ pje ra siji xo kjaji b'epji kjo dya ngont'iji.

Nza kja mamĩ nu ko Pezhe k otee 2015 (INEGI), kja ne Ts'ib'ondo a B'ondo kja 26 mil 409 ko ndixu 18 xo 59 kjee, dya tonjo na joo xo nujyo dya jĩĩ pje ra siji xo kjaji b'epji kjo dya ngont'iji. Xo a kjanu nu ka Pezhe a B'ondo ko Pepjiji (ENOE) un jñi'i zana (ENOE) nu jñi'i zana un kje'e 2021 kja ne Ts'ib'ondo a B'ondo kja'a 142 mil 902 ndixu ko paa 18 ñe 59 kje'e, o ngot'i o b'epji ko o kjapitse, xo a kjanu dya pje o yepe o pjons'iji.

Nu b'epji , mba dyanda ra kjaji te'e ko dya dyenje pje ra siji nu ko ngeje ndixu ko dyenje 18 xo 59 kje'e ko jentjo kjaji b'epji ka o ndzunji, xo ko jyod'iji b'epji, ko dya tonjo merio xo ko mimiji kja ne Ts'ib'ondo a B'ondo, o pjiriji nu b'epji ko chju'u Salario Rosa ko b'epji, nu ko b'epji nza kja mama a kjaba un ODS: 1. Nguariji ko dya dyenje merio, 2. Dya dyenje tijmi, 4. Nu sjo'i na joo, 5. Na ma kjatjobi, 8. B'epji na joo ñeje ra nokiji ñeje 10. Dy ara kjaji d'año tee; a kjanu ra kjaji nza kja mamĩ un b'epji 1.1, 1.2, 4.3, 4.4, 5.1, 5.4, 8.3 ñeje 10.2 nu B'epji 2030.

Nza kja ra yepe ra kjaj na joo mbar a kjaji nza kja mama nu B'epjijnu ko chju'u Salario Ros nu B'epji, ra potiji nu ko jeb'iyoy, nza kja mamĩ mo ya o kjuariji nu ko pjenda kjaji nu te'e mbar a nokiji ñeje ko kjaji mbara nokijiko jñiñi, mbe nestaji ko b'epji ko kjaji ka jñiñi, xo a kjanu ko te'e soo ra kjajitse kjo b'epji xo ra b'epjitse ko b'epji mbara tonjoji o meriotse.

Nu paa 09 nu zana jñinchjo nu kjee 2022, nu Gumb'epji nu Ts'ib'ondo, nza kja mamĩ nu jña'a ko mama ra Karaji na Joo nu Ts'ib'onro ñe yo jñiñi, o pjongiji ko soo ra kjaji, ga kjanu ra potüji ko jña'a xo ra pjongiji ka J'eb'i ko chju'u "Gacet de Gobierno"

Nza kja mamĩ nu jña'a 26 nu tjurijnu nu kja jéb'i nu ngumpjoxte kja ne Ts'ib'ondo a B'ondo, ra só'ó ra kichi kja ne b'epjiyo ko pjons'i te'e, mbe ko chjop'i ko uniji ra kja'a mo kjatjo kja ne ngumpjoxte ma jyo dya ra uniji.

Ga pépji nu mbos'i **ACTA- CASPDSSRT-SE/2022/01** nu pa'a 02 ne zana dyech'a yeje ne kje'e 2022, jango rga pépji ñeje ra unuji nu Jeb'i na lxki, ma re nge na tr'unĩ kja pjos'i ma re unĩ yo ra dyotr'k'iji, nu ko kjaji yo Ngumpjoxte 2022 ñeje nu jeb'ijnu.

Nza kja mama nu ts'ijña **21100012000000L/RO-047/2022**, da nu pa'a 09 nu zana dyecha naja ñe kje'e 2022, ñe nu Diresio ka Kjaji Pjoxteji, ko yo mama ka nu tjurĩ 23 nu jña'a ko mama ra Karaji na Joo nu Ts'ib'onro ñe yo jñiñi, o pjongiji ko soo ra kjaji.

Nza kja mamĩ nu b'epjijnu nu paa 16 nu zana dyecha naja nu kjee 2022, nu Komisio a Ts'ib'ondo , nza kja mamĩ nu jña'a ko mama ra Karaji na Joo nu Ts'ib'onro ñe yo jñiñi, o pjongiji ko soo ra kjaji.

Ra pjongĩji nu yo jña'a textjoyo ko mamĩ a kjabá, ga kjanu ra paraji na joo.

Nza kja mamĩ a xoñi, ro pjongĩ nu jeb'iba:

**NZA KJA O MAMĪ NU TAJMU NU B'EPJI NU KO B'EPJI A NGEK'UA O POTĪJI YE TJURĪ  
MA RA PÉPJI NU B'OS'Ī JANGO GA KJA RA PEPJI YO B'EDYI NA ZEZHĪ NU B'EPJI  
NA IXKI KO DYA JĪI PJE RA SIJI, O NGJEME A KJABA:**

**YO JÑA'A JANGO GA PÉPJI NU B'OS'Ī JANGO KJONTĪ IXKI NO KO B'EPJI**

## **1. Jango ga kja'a**

### **1.1 Pje ngeje nu b'ejji**

Nu mbos'ĩ kja jñiñi jango ga kja nu jebi na ixki ra pepji na joo ne'e ra pjons'ĩ na jo'o yo b'ejña k'ĩ dya jy'ĩ merio yo b'ejña ko dyenje dyech'a jñinchjo kje'e 18 ñe ts'ite nzinchjo kje'e 59 ko b'ib'ĩ kja ne Ts'ib'ondo a B'ondo, ra unĩji yo chopjĩ yo te'e ko ra pjons'ĩji nza kja mama yo jñajnu, xo ko dya j'ĩj merio xo ko dyenje ch'ĩi ko na ts'ike, ra unĩji.

## **2. Nuk'ĩ ra dyët'ë yo te'e**

K'ĩ B'épji unĩ jñonĩ ñe dya ra sad'ĩ.

## **3. Ye jña'a yo mama jeko ne ra mama nziga**

Mbara ra dyërëji na jo'o ye jña'a, ra tendiboji ga kjabá

**Ja ba ra chunĩji:** Nu jéb'i ke ra unĩji mbara paraji na joo ke ra chunĩji, ngeje nu tee ra pjons'ĩji.

**Yo b'épji ko ra pjons'ĩji in jñiñi:** ngeje nu b'épji ko mimiji a yo jñiñi ko mama ra pjons'ĩji nu B'epji yo te'e ko ra pepji na jo'o, xo a kjanu ra mimi na joo, a kjanu ra kjaá te'e ko kara na joo o jñiñi.

**Ko ra unĩji:** nu b'ejña ko ra unĩji nza kja mama nu Pjoxte nu tee ko dyenje B'edyi na Zezhi jeb'ĩ na ixki ko b'épji.

**Ra pjons'ĩ ra pepji ko tee,** nu ko ra mama ja ba ra tsjaji mbara pepjitse, nza kja, xo ra kjajinza kja mama nu teji mbara mimiji na joo.

**K'ĩ dya dyenje jango rga ngarā nte'e na joo:** nu in b'épji nu arkate ke mama ra porpĩ ne jango rga yo nte'e ngek'ua ra unĩ chopjĩ nza kja mamĩ nu ts'ijña 36 nu Tjurĩ ra ngaraji na joo, je mama ra a tr'unĩ ga kjabá ye jña'a ke pepji.

**Nu jéb'i ke ra mamĩ ra tsjaji b'épji o jñiñi:** Nu jéb'i ko chunĩji, nuko tee soo ra mamĩji ra tsjaji b'épji o jñiñi textjoji.

**CIEPS:** ne konsejabo mbarā ra pépji ñe nu'u na jo'o k'a in jñab'epji kja jñiñi.

**Jmurĩ arkate:** nu jmurĩ arkate k'ĩ dyakĩ sjétsi ñe k'ĩ tépi nu b'os'ĩ jango rga Pepji yo B'edyi na Zezhi na iski b'epji.

**Kjo ra b'epjitse:** nu b'epji nuko ra kjaji ko b'ejña un b'epjijnu ko chju'u na ixki mbar a pepji na joo ra para na joo pje ra tsjaji, xo ra para ja ra kjajitse ra pjirritse na b'epji ga kjanu ra kjaji nu ko b'epji ko ra pjons'iiji ra mimiji na joo; ngeje ko ra tsjaa b'epjitsje, naja ngeje nu b'pejitsje, yeje nuko ra kjaa na b'epji.

**Jango rga jñunsiji in chju'u ngekua ra npkiji ko tee:** ko b'epji, xo na jeb'i ka mamĩ ko dya jii ko tee, texe kjo pjenda nestaji xo ra nuji ko na kjuana o tsjaji nu b'epji ko mamiji maxi jyo.

**Jango rga jñunsiji in chju'u:** nu jango ra mama k'a b'os'i ne mbara ra sējē k'o ne'e nu k'a b'os'i jango rga ngara ko ra ngichi yo te'e na zezhi ko b'epji, xo na jeeb'i ka mamĩ ko dya jii ko tee, texe kjo pjenda nestaji, nu ko jēb'i ko mamĩ ko b'ejmi ko mamĩ ko tee, ko xiskuama ka dyenje kjo ngeje nu tee ra pjons'i, ra dyexejnu, ñe d'año.

**Jango rga mamĩ ko kjaji:** nu jango ra mama k'a b'os'i ne mbara ra sējē k'o ne'e nu k'a b'os'i jango rga ngara ko ra ngichi yo te'e ra ot'i ko pjenda uniji.

**Nu ngumĩ kja Pjons'i te'e:** nu ngumpjoxte a B'ondo ka nuu ko B'epji ñeje ko na joo kjaji ko B'epji kja ne Ts'ib'ondo a B'ondo.

**Tjuri:** nu tjuri jango ga kja'a yo nre'e a Ts'ib'ondo a B'ondo.

**Jango rga jñunsiji in chju'u:** nu jango ra mama k'a b'os'i ne mbara ra sējē k'o ne'e nu k'a b'os'i jango rga ngara ko ra ngichi yo B'edyi na Zezhi ko b'epji na ixki.

**Ka ra mamĩ ke dya pje tonjoji, xo dya dyenje b'epji:** Na jeb'i ka mamĩ ke na kjuana ke mamĩ, x ora mamĩ ke dya dyenje merio ñe dya tonjo ne ri naa chopji.

**Ja ra uniji:** ngeje nu chopji ko ra uniji yo b'ejña ko nesta, ngeje na jeb'i ko nesta mba ra pjongĩ yo chopji ko rachuniji.

**Jango rga jñunsiji in chju'u:** nu jango ra mama k'a b'os'i ne mbara ra sējē k'o ne'e nu k'a b'os'i jango rga ngara ko ra ngichi yo B'edyi na Zezhi ko b'epji na ixki.

**Te'e k'i teb'e:** nrexe ye nte'e k'i o opjiji kja jmurĩ, ke tsja'a yo pépji k'i ne'e ye jña'a mbara b'epji nu b'os'i jango yo B'edyi na Zezhi ko b'epji na ixki.

**Ko b'ezhi texe pje ra si'i:** ngeje mbara yo nte'e ko dya ga punkji nge ts'ike k'i nestaji mbara ngont'i k'i yo nestaji ñe ra pes'i k'a sēt'ē in ndecho kja'a nte'e xo ko nesta mbe dya ngeje jñoni.

**Mbos'i:** nu mbos'i jango rga pjons'i yo B'edyi na Zezhi ko b'epji na ixki.

**Nu ngumĩ kja Pjons'i te'e:** nu komite ko mama kjo ngeje ra ngichi ñe ra pjori ra pepji na jo'o nu b'epjijnu yo B'edyi na Zezhi ko b'epji ra uniji ko nestaji, ngeje ko mamĩ nu tjuriba ko mama ja ba ra kjaji.

**Ja rga kja'a:** jango rga pépji nu t'ezi ko ra nesta ka ra mama texe in chju'u nu B'épji jéb'i na ixki.

**Ja ba pépji:** nu ko t'ezi ko soo ra jandaji textjo ko jñuspí chjuu ko orí ra uníji xo ko b'ejña ya ra uníji nza kja mami nu b'epjijnu ñeje textjo ko pjenda ra uníjiko.

**K'i orí:** k'a nte'e k'a jus'í in chjuu ma ra mbezhe ra tr'uní k'o uní k'a b'os'í.

**ST:** Nu Sekretaria nu B'épji kja ne Ts'ib'ondo a B'ondo.

**Na jéb'i ka ra mamí ra b'ibí a nu pjoxtejnu:** Nu jébi ka ra mamí ko arkate, nu ko tee ko pjonsíji, ra mamí ke netjoji ra kemetjoji kja ne b'épjiko.

**Na jéb'i ka ra mamí ra pepjitsje:** nu ko ra mama ja ba ra tsjaji mbara pepjitse, nza kja, xo ra kjajinza kja mama nu teji mbara mimiji na joo, xo a kjanu ra otí sétsji ra kjaji na b'épjitsje.

**Na jéb'i ka mamí ra jizhiji, mbara tsjaji na joo na b'épjitsje:** Nu ko ra mamí, xo ko o uní ko arkatejnu, nu ko tee ko pjons'íji xo ra netjoji ra xoríji ja ra tsjaji mbara paraji na joo ra kjaji na b'épji.

**B'epji in nzumí:** ngeje ko b'epji ko nestaji ko ra pjoří nu in ch'ii ñe in xut'i, nu tee ya pale ñe ya male, ko dya mimiji na joo, xo ko nesta ri b'ib'í na joo, ra tomí, ra pjoří texe ko i nestaji ko dya tonjo.

**Ja ra uníji:** ngeje nu chopji ko ra uníji yo b'ejña ko nesta, ngeje na jeb'i ko nesta mba ra pjongí yo chopji ko rachuníji.

#### 4. K'o ne'e ra tsja'a

Ra pjons'í ra chetoji ra dyenje texe ko nesta yo B'ejña ko pesi 18 ñe 59 kjee kja in nzunji mba ra mimiji na jo'o ñe dya ra bextjo pje ra siji yo te'e, ra uníji merio xo ra jizhiji ja ba ra tsjaji xo ko tee ko dyenje lele ñe xi unítjo b'a'a xo mo ngeje nana ko dyenje naja xo na punkjí ts'it'i ko xo sii b'a'a o ñí'í, ra uníji merio ñeje ra jizhiji ra mimiji na joo ñeje ra kjaji b'epji kja o jñíñitse xo mbara kjaji nuko ra kjaji o b'epjitse d'año pjenda kjaji.

#### 5. Ngejya

##### 5.1 Nrexe yo nte'e

Ra ñujuji nu b'ejña ko dyenje 18 ñe 59 kjee, k'o b'ib'íji kja ne Ts'ib'ondo a b'ondo.

##### 5.2 K'o nte'e k'o ra t'uní

Yo B'ejña k'o pes'i dyech'a jñinchjo 18 tsje'e ñe 59 kjee ñe texe ko in zakí kja ne Ts'ib'ondo a b'ondo xo ko jyod'íji b'epji.

##### 5.3 Yo xa k'o ra t'uní

Yo B'ejña k'o pes'i dyech'a jñinchjo tsje'e 18 ñe ts'ite nzinchjo 59 kje'e k'o kara a Ts'ib'ondo a B'ondo ñe ko dya pes'i pje ra ñoníji ñe pje ra uní in b'edyi ra si'í xo ko jyod'íji b'epji.

## 6. K'o ra t'uní

K'a mbos'i ra uní nrexe yo dyete dyote ts'ich'a (125) jñiñi a Ts'ib'ondo, ra pjons'i yo te'e ko ra nestaji nza kja mama yo tjurijnu ko ts'ijña 6 ñeje 12 ko tjuri.

## 7. Pjoxte

### 7.1 K'e ra pjons'i

#### 7.1.1 Ko ra uniji

Ra mandaji merio nzi na naja ñe ñanto, xo jentjo naja mo dyenje texe nu merio, nzi na texe yo te'e mo kja'a merio maxi iyo.

#### 7.1.2 Ko ra uniji

- a) Ra xoriji mba ra dyenje o b'epjitse nza kja ko jmurb'epji ñe chopji;
- b) Nuko b'epji ko ra kjaji in b'epjitse, nza kjaa mamí ko kjaa chopji maxi iyo nu kje'e kjo ri mojo.
- c) Ra jizhiji ñe ko ñaji nza kja ra tsaji na s'oo nu be'jña, mo ra ne'a a kjanu nu b'ejña;
- d) Ra kjaji na joo mbara kichi ka dyat'a ko tee, xo ko pjons'i tee;
- e) ko pjoxteko tee dyanda kjijñiji na joo nza kja nee a kjanu; xo
- f) Ra pjoxte mbara mbara kjuarí na joo ko sjoři, mo ra oríji a kjanu nu b'ejña.

Nuko jña'a c), d), e) y f) nu ko tee xo ra soo ra oní ko ra uniji nu jéb'i mbara mamí ko arkate ko na joo.

### 7.2 Janzi k'a ra ch'unijji

Ra chuní yo chopji \$2,400.00 xo ra so'o ra uní naja nu textjo nu merioyo, ra uní merio nzi na naja ñe ñanto, xo jentjo naja mo dyenje texe nu merio, nzi na texe yo te'e mo kja'a merio maxi iyo.

Ko ra uniji dya ra kobraji, ñe yo Arkate a Ts'ib'ondo Ngeje ko ra uní nu meriojnu, ngeje nu Pjons'i k otee ra tot'i o b'epjiji ko ra pepji ñe dya ra kobraji, xo mo ko tee ko pepji ka kjaa chopji nee ra kobraji, a kjanu ri pjons'iji ko b'ejña ra nguaríji ko dyapje j'i'i pje ra ñoníji.

### 7.3 Janzi ra uniji ñeje Ja ba dyenje k'o chuniji

Dyenje nu chopjijnu texe nu ko uní ko arkate a Ts'ib'ondo a B'ondo. Nuko ra chuniji ra nuji ko na joo chuniji mbara jyezi ra usaji ko merio chuniji, nu merioko dyenje na joo xo, ko d'año pjenda uniji ko b'ejña nestaji, xo ko pjenda usaji mbara kjaji na joo nu b'épjijnu, nza kja nestaji nu b'épjijnu, xo a kjanu ra nestaji ra choťi nguenda nu Sekretaria ko Chopji ñeje ko ya mamí ra mandaji ko tee nestaji na joo.

## 8. Jango rga tsjaji

### 8.1 K'o nte'e k'o ra t'uní

#### 8.1.1 K'o oríji ñe jango rga juajniji yo nte'e

- a) Ri menzumí a Ts'ib'ondo a B'ondo.
- b) Nge na b'ejña ko dyenje dyech'a jñinchjo tsjé'é 18 ñe ts'ite nzinchjo tsjé'é 59;
- c) Ngeje yo B'ejña ko dya dyenje pje ra ñoní ñe dya ra pes'i pje ra uní ra si'i in b'edyi;
- d) Ko pepji kja o nzumitse, ñe dyara tonjo na joo merio;

- e) Xèkè k'a kuatr'i in jmişa, ngextjo edyi mazi dych'a jñincho tsjé'é. Mo nu jeb'ijnu dya dyenje ja i menzumijnu ri chuní na jeb'i ko mama kjo ngetske (CURP), textjo j'eb'iyó kjanda pjons'iji nu kje'edya xo so'o ra chuní na jeb'i nu jmuu in jñiñi, xo mod ya dyenje ne ni naja ko ya oriji a xoñi;
- f) K'o nre'e k'o ra mama k'e jmute nu ngumí kja pjons'i te'e, mo ya nguariji nu ko chopji ko o uniji, nza kja mamí ko dyenje merio un kjedya, xo:
1. Na jeb'i ka mamí nee ra chuniji ko mamí a xoñi;
  2. Na jeb'i ka mamí ke ra pepji ka o jñiñi, xo mo ne a kjanu; na jéb'i ko mamí ke pepji o jñiñijnu;
  3. ke o xorí mbara kjaji na joo o nzumiji xo o b'edyi, nestaji ra chuní na jeb'i ka mamí a kjanu.
- g) Nu ko te'e ko ya uniji, ra mamíji ko ne'e ra yepe ra kichi nu b'epijnu, xo nu ko xorí nu ko mamí nu te'e ñeje ko kjaji nu b'epji kjo kjaji na joo o jñiñi, xo nesta ra kjaji:
1. Ra kjaji na jeb'i mo nee ra kjaji na b'epjitseji (naja b'épji).
- h) Ma ko tee ko pjonsiji ñeje ko nee ra kemetjo ka b'éjijnu, xo ko o jizhiji ko pjenda kizhiji, ga kjanu po pépji kja ne jñiñitsje xo mo kjaji ko b'epji ko mamí ra kjaji d'año b'epji, nu naja b'epji, ra kjaji:
1. Na jeb'i ra dyopji ke o jizhiji ko para ra kjaji naja b'epjitsje (yeje b'epji).
- i) Ñe texe ko ra mama nu ngumí kja pjons'i te'e.

Texe ko dato ko mentsjajatsje, ngeje ra kjaji nza kja mama nu tjurí ko pgorí nu ko i mentsjaja kja ne Ts'ib'ondo a B'ondo ñe texe in jñiñi, ñe texe ko mama nu b'epijnu.

#### 8.1.1.1 Ko dya ra pedye nu b'épji

Texe yo te'e b'ejña so'o ra juns'iji in chju'u jentjo mo nesta kjo pjons'iji ñe mo ra kjaji nza kja mamí nu pezhe 8.1.1 nu jña f) ñe g), xo ra kjaji nzakja mamí nu pezhe 8.1.7 nu tjuriba.

#### 8.1.2 K'o ne jyod'i ra tsjaji

Ra uniji nu mbos'i yo Oriji ya juns'i ñe uniji k'o ne'e ñe mama ngeje b'ejña ko oriji:

- a) Mo dya mimi na jo'o, ñeje nza kja mamí ko arkate a jñiñi;
- b) Ko dyenje dorkejeme;
- c) Yo b'ejña ko o tsjaji na s'o'o;
- d) Ko ya nzhoñi na jee;
- e) Ko kaja kja na nzumí ko mimi yeje b'edyi o jmurí te'e; ñe
- f) Ñe texe ko ra mama nu ngumí kja pjons'i te'e.

Nujyo b'ejña ke dya dyenje ko chju'u ka jébi, mo dya kjaa jeb'i ka mamí kjo ngeje teb'e, ra nduns'iji ka arkate ko pgorí tee, xo ra nuji pje ra kjaji.

#### 8.1.3 Jako ra dyis'i chjuu

Nuk a i dyis'i i chjuu ke n era kichi nu B'epijnu soo ra kjaji yeje b'epji, mbe jentjo mo dya kjaa tee ko teb'e nza kja mamí ko pezhe 8.1.3.1 ñeje 8.1.3.2 mo dya kja tee ko teb'e xo mo dya ngeje a kjanu nza kja mamü nu ko mama nu b'epijnu.



Nu b'ejña ko yepe ra nee ra kichiji x ora nesta ra kjaji ko jeb'i nujyo, xo ma mamiji nu pezhe 8.1.3.2 nu ko jña'a nu b'epjijnu.

### 8.1.3.1 Juns'i chju'u nu internet

Nu b'ejña ko ori ra pjons'iji nesta ke ra ma jñuns'i in chju'u kja ne Sekretari nu B'épji a Ts'ib'ondo, ra mats'epi nu ra juns'iji k'e chju'u kja ne ngub'epji, ra tuns'i yo jeb'i ñe xiskuama ko nesta nza kja mama yo tjurijnu ñe a kjanu ra jñunspi in chju'u kja ne t'ezi jango mama ke ra pjons'iji.

Nu ko tsjaji na joo dya ra kobraji mbe dya mamiji ko ya kichi maxi iyo.

Mo ya o mamiji ko na joo ra kichi ñe ya o dyis'iji ko chju'u, ra pjongiji na jéb'i ka mamí ngeje ko teb'e.

### 8.1.3.2 Nu ka ra moji

Texe yo te'e b'ejña ko dya tonjo nza kja mama a kjaba so'o ra juns'iji in chju'u jentjo mo nesta kjo pjons'iji ngekua ra uní mbos'i k'o dya ra ts'ontr'i je ra dya n'ets'e kja ra paje k'e chju'u.

Nuko b'ejña ko dya soo ra matse ko dyenje na dorkijeme, soo ra maa na d'año tee, mbe ra ichi na jeb'i ka mamí ke ngeje nu b'ejña ko nee ra kichi ko o uní nu jeb'i, nu jeb'ijnu ngeje ko ra pjongi kja na ngumpjoxte.

Textjo ko b'ejña soo ra maa dyis'iji o chjuu nu b'epjijnu xo mo dyenje texe ko oriji nza kja mamí ko tjurí a xoñi.

Mo ya o mamiji ko na joo ra kichi ñe ya o dyis'iji ko chju'u, ra pjongiji na jéb'i ka mamí ngeje ko teb'e; mo ya o mamiji ke na joo, ra uniji na pezhe ngekua ra paraji ko ya o kichi ra Pjons'ijjnu.

### 8.1.4 Ke xiskuama k'o ra juns'i

- a) Skuama k'a rge ori ñe ja ra nu'u ja ngekua i b'ib'i
- b) Na jeb'i ka ra mama ke dya i tonjo merio;
- c) Na jeb'i ka mami ja ba ra chuniji;
- d) Na jeb'i ka ra mama nee ra kichi nu b'epjijnu, xo ko ndixu ya pjons'iji kjo nee ra yepeji ra mbons'iji;
- e) Na jeb'i ka mamí ke ra kjaa b'epji ka o jñiñi;
- f) Na xiskuama ko mamí kjaji b'epji o jñiñi;
- g) Na xiskuama ka mamí ke pépjitse ka o jñiñi (naja b'epji);
- h) Na xiskuama ka mamí ke pépjitse ka o jñiñi xo ko xoriji (yeje b'epji);
- i) J'eb'l ke mamí pépji; ñeje
- j) Texe ko ra mama k'e jmute nu ngumí kja pjons'i te'e jango rga kja'a.

### 8.1.5 Jango rga juns'i

Nu ngumpjoxte ra jmut'i yo ndixu k'e tr'unri jango ga juns'iji in chju'u jango ga mama yo tjur'i 92 nu jña XIV, nu ts'ijña p) mu mama k'o na kjuana nu jango jana saja ra mbaraji



texe k'a kja'a nu Ts'ib'ondo ñe yo jñiñi; k'e jña'a ñe jango rga juajñiji ñe ra jmutiji yo kisi in chju'u ne ra mb'os'iji nu arkate a Ts'ib'onro ne k'o mama jña'a k'o ra mamaji ne b'epji xo ra mandaji kja ne Diresio ka Kjaji Pjoxte.

### 8.1.6 K'o ra mbes'i yo ndixu yo ra mbons'iji b'ejña xo b'ezo

- a) Mbara nu b'epji B'ejña ko pepji ra uniji nu chopji k'i ra pjons'i;
- b) Ra pjori in chju'u yo te'e ko ra pjons'iji.
- c) Ra zopjiji na jo'o, ra chjetri jango ga mamaji nu dya so'o re sad'i na nte'e, ñe
- d) Texe ko ra mama k'e jmute nu ngumi kja pjons'i te'e jango rga kja'a.

### 8.1.7 K'o ra tsja'a yo nrixu k'o ra mbos'iji

- a) Ra mama texe ko nesta mbe ko na kjuana nza kja ko dyenje chopji;
- b) Ri xori nza kjaa mama ko ra kjaki na joo nza kjaa nu ko tee ra kjaji;
- c) Ra pepji ko b'epji kjaa in jñiñi ra nokiji;
- d) Mba ra nu B'epji B'ejña ko tonjo na nojo ra kjaji yo ts'ib'épji k'o ja ga mama tsja'a in nte'e ñe yo ts'ixori k'e mama ja go tsja'a ne b'épji jango ra soji;
- e) Ra mam'i nu Numpjoxte ko chuniji yeje o jñii pjenda chuniji mo ngeje ko pjons'iji a jñiñi o a B'ondo ko chuniji chopji;
- f) Ri xori nza kjaa mama ko ra kjaki na joo nza kjaa nu ko tee ra kjaji, xo mo nee ra yepe ra pjons'iji nu b'epjijnu nu ko ra noki ko te'e, ra chuniji na jeb'i ngek'ua ra mam'i ra kjaji na b'epjitse (naja b'epji), mo ga kjanu ra kjaji pa ra yepe ra kichi nu b'epjijnu; ñeje
- g) Ri xori nza kjaa mama ko ra kjaki na joo nza kjaa nu ko tee ra kjaji, xo mo nee ra yepe ra pjons'iji nu b'epjijnu nu ko ra noki ko te'e, ra chuniji na jeb'i ngek'ua ra mam'i ra kjaji na b'epjitse, (yeje b'epji) mo ga kjanu ra kjaji pa ra yepe ra kichi nu b'epjijnu; ñeje
- h) Ra chuniji nu jeb'i ke nee ra kemetjo kja ne b'epjijnu, xo mo pési texekjo ko mam'i nu jña'a: a), b), c) ñeje d) nu pezhe 8.1.1; ñeje
- i) Texe ko ra mama nu ngumpjoxte.

### 8.1.8 K'o dya xi ra so'o rge mbos'iji yo ndixu

- a) Dya ra kjaa nza kja mama nu tjuri nu jña'a a), b), c), e) ñe f) nu pezhe 8.1.7 nu tjuriba nu b'epjijnu;
- b) Mo dya ra matse tuu ko ra pjons'iji xo dya o mam'i;
- c) Ma dya na jo'o nge tsjapi k'a skuama ñe ra pjons'i na politiko xo ko ngextjo ne ra ngeje jmurte ñe ko arkate; ñe
- d) Texe ko ra mama nu ngumpjoxte.

### 8.1.9 Ma ra wench'iji yo ndixu

#### 8.1.9.1 Dyakja ra uniji k'a na nrajme

- a) Mo dya ra maa ka jizhiji jara tsjaji ko tee ko pjons'iji, ra mamaji ko pjoxte ko xi ra unitjo ko nesta maxi iyo;
- b) Ma ra yepeji k'o ri uniji B'ejña ko tonjo na nojo ñe Te'e a B'ondo ko tonjo na nojo ma ga kja dyakja ra uniji k'e mbos'i asta ma ra jokiji k'e skuama; ñe
- c) Texe ko mama k'a munro arkate nu ko jmute nu ngumi kja pjons'i te'e.

### 8.1.9.2 Dya kja ra uniji nu pjons'i

- a) Ma ra mama dyabe b'echijne ngek'ua ra ngich'i nu kja mbos'i;
- b) Ma ra mbedye ra ma mimi na n'año jñiñi a tji'i a Ts'ib'ondo;
- c) Mo dya xi ra ne'e;
- d) Mo ra ndu'u nu te'e ko pjons'iji;
- e) Mo ra uní d'año tee nu ko pjons'iji;
- f) Mo dya ra maa tuu ko ra uniji ñe mo o matiji a kjanu;
- g) Ma dya na jo'o nge tsjapí k'a skuama ñe ra pjons'i na politiko, mo pjons'i na tee ra ngeje arakte, xo mo angetse ra nee ra tsjaa politko ma ra sējē a jmurte;
- h) Mo ya unije yeje pjons'i nutee nu ko Pjons'iji a Tab'ondo, ts'ib'ondo xo o jñiñi dya xi so'o ra yepe ra chuniji;
- i) Mo dya ra ma'a ra xorí kjo pjenda ra tsjaa nza kja mamí nu b'epijina, xo mo jentjo dya nee ri maa;
- j) Dya ra chuní nu jéb'i ko mamí ra kejmetjo ka nu b'epijnu, nza kja mamí ra kjaji yo paa nu b'epijnu nza kja mamí ko jñaa;
- k) Nu ko tee ko nee ra kejmetjo nu b'epijnu, xo mo dya ra tsjaa nu b'epijnu ka o jñiñi mo ra matiji yo arkate kja ne jñiñiko, mo jentjo dya nee o maa pépji;
- l) Nu ko tee ko nee ra kejmetjo nu b'epijnu, ko o xorí nu ko mamí nu b'epijnu ñeje ko o tsjaa ko b'epji ra pjons'iji tee ka o jñiñi ñeje dya o maa chuní nu jéb'i ko mama ya o tsjaa nu b'epji kja ra tsjaa o b'epjitsje (naja b'epji);
- m) Mo dya ra maa ka b'epji in jñiñi nza kja mama nu tee in jñiñi, mbara kjaji na joo ko tee, mo dya ra ma'a mo mamí nu mbos'ite, mo jentjo dya nee ra ma'a (naja b'epji) ñeje dya o maa chuní nu jéb'i ko mama ya o tsjaa nu b'epji kja ra tsjaa o b'epjitsje (yeje b'epji);
- n) Xo mo dya ra moji mo o matiji nuko ngumb'epjiko nu d'año b'epji ko nee ra tsjaayo nza kja mamí ko arkate ko matí ra tsjaa, xo mo jentjo dya no nee ra maa; ñeje
- o) Texe ko mamí nu arakate.

Nu Ngumpjoxte ko pepji mba ra mbos'i te'e ngeje ko ra pjoři ra tsjaji na jo'o xo k ora mamí ko dya xi ra pjons'ijnu.

### 8.1.10 k'o ra tsja'a k'a pjons'iji

- a) Ra pjoxante ma ra matr'iji k'a yo ts'ib'epji k'o ja ga mama tsja'a in nte'e ñe yo ts'ixorí;
- b) Ra mago tsja'a ne b'epji jango ra so'o moji ka in jñiñi;
- c) Ra ma'a kjaji yo d'año b'epji ngekua ra kjaji o b'epjitse, mo ra mamíji a kjanu; ñeje
- d) Texe ko mama k'a munro arkate nu ko jmute nu ngumí kja pjons'i te'e.

## 8.2 Ma dyakja ra mbos'i yo ndixu

Ma ra jongíji ya kjuarí ñe dya xi na nesta nu te'e ko pjons'i nza kja mama yo tjurí nu xiskuamajnu, xo ra kjaji b'epji nuko mamí nu ngumpjoxte ko ra jyandaji ko ri pjir'itse na b'epji ñeje ri kjaji na joo.

## 9. K'o ra pjoxte

### 9.1 K'a ra mama jango ga kja'a k'o pjoxte

K'a munro arkate ngek'a ra jñanra jango rga pépji ñe ra mama jeko ne jyod'i, o tsja'a



## 9.2 Ka ra pépji

K'a ra munro arkate nu pjos'i Nu B'épji ñeje ra kjaji najoo, nuka Sekretaria Nu b'epji a Ts'ib'ondo, ngeje nu ngumb'épji ko ra tsjaa ra tsjaji na joo nu b'épjiinu.

## 9.3 Munro arkate k'a us'i chju'u ñe tépi

### 9.3.1 Munro

K'a munro arkate ko chju'u komite ngeje yo:

## 9.3 Munro arkate k'a us'i chju'u ñe tépi

### 9.3.1 Munro

K'a munro arkate ko chju'u komite ngeje yo:

- a) Na arkate, k'a ra mbezhi mbépi nu ra mbos'iji yo nte'e ngeje nu Sekretaria nu B'épji a Ts'ib'ondo;
- b) Na mbépijitrjo, k'a mbezhi nragxinuji kja nu Sekretaria nu B'épji a Ts'ib'ondo;
- c) Ts'ich'a mbépijitrjo, k'o ra ngeje:
  1. Na te'e k'a rge ñeje kja Arkate munro merio;
  2. Na te'e k'a rge ñeje kja Arkate munro ko dyat'a tee;
  3. Na te'e k'a rge ñeje kja Arkate munro ko xori;
  4. Na te'e k'a rge ñeje kja Arkate munro k'a nu'u jango ga mimi yo ndixu na joo;
  5. Na te'e ngeje tepi ko xori ñe ko kara in jñiñi mbara nu B'epji (ICATI);
- d) Na nte'e k'a rge ñeje kja Arkate munro k'a un'i kjo pépi na jo'o, k'a ngeje k'a na nte'e k'i b'ib'i a mbo'o nu Sekretaria nu B'épji a Ts'ib'ondo; ñeje
- e) Na nte'e k'a rge ñeje kja yo nte'e o kja ngunxori;
- f) K'a t'ama ñe mama jango rga s'od'i nu merio nu kja Arkate munro k'o pjos'i yo nte'e kja ts'ib'onro nu Sekretaria nu B'épji a Ts'ib'ondo.
- g) Na tee ko tepi ko kara in jñiñi, xo na ngumpjoxte nu Sekretaria nu B'épji a Ts'ib'ondo.

Nziga na nte'e ra jñuns'i in mbaxante na ra jñuns'iji a mbo'o kja Arkate munro ra nënbéji in chju'u.

K'o ri b'ib'i nu kja munro ra nririji ñe ra juajniiji pero k'a rge ñeje kja arkate munro ko pépiji, nu Ts'ib'ondo a B'ondo ngextrjo ka ra k'a ra ña'a.

K'o ri b'ib'i nu kja munro ra nririji ñe ra juajniiji pero k'a rge ñeje kja arkate munro ko pépiji, nu Ts'ib'ondo a B'ondo ngextrjo ka ra k'a ra ña'a.

K'o ri b'ib'i nu kja munro ra nririji ñe ra juajniiji pero k'a rge ñeje kja arkate. Ka ra tsja'a k'a munro ngek'o ra mama texeji ma ra paraji nre'e, k'a arkate munro ngek'a me ra juanik'a.

K'a mbépijitrjo ra un'i mapji k'o mama k'a arkate, jñinpa a ante k'e ra chjeji para zoji d'a pa'a, ñe mo ra nesta ra ñuji, ra mapji dyote nziyo 24 a ante ke ra pepji.

Ot'í mo ra mamí nu Jmurte, mbara so'ó ra baleji in jña'a yo nte'e yo b'ib'í kja munro ri b'ib'í k'ó përe a nre'e nte'e ne d'aja in nzhëgxinuji, ngextrjo ma ni b'ib'í anreyo k'a arkate kja mbo'ó ante, k'a nte'e k'a ne ñ'eje kja arkate munro k'a nu'u k'a pépjiji na jo'ó o k'e pejne angezeji.

Ante k'e ra mamaji ja ye nte'e yo b'ib'í kja munro, so'ó ra mbitaji, ra jmuríji ye Ante k'e ra mamaji ja ye nte'e yo b'ib'í kja munro, so'ó ra mbitaji, ra jmuríji ye nte'e yo pébi nu arkate xopíte o nte'e yo ne ñante kja jñiñi ma ne jyod'í k'a ra ñaji ñe ra mbaraji ngek'ua ra tsjaji nu jo'ó yo b'epji ra b'ib'í nu arkate nu secretario Nu b'épji a Ts'ib'ondo o yo te'e kjo pjons'íji texeyo.

Ra yas'í na skuama nrexe k'ó kjaji ñe k'e munro nu jango ra dyopjiji nrexe k'ó o mamaji, ñe k'ó kja ra mamaji, ra dyexe nrese k'e nte'e k'ó b'ib'í nu k'a munro.

### 9.3.2 Ra xosíji

Ngeje nu komite soo ra mamí:

- a) Ra mamaji ja ra mbos'íji k'a munro ndixu k'a o dyis'í in chju'u ñe ra mamaji kjo ngek'ó so ra uníji k'ó dya kaja nrexe k'ó uníji. K'ó ra jyeziji ra ngichi ga kjatr'k'ua ngek'ó dya ri kaja nrexe k'ó ri otíji mbara ngichi na ra mbos'íji jero ne jyod'í na ra mbos'íji mbara dya ra b'ezhiji k'ó ra ziji. Ngeje k'a arkate munro k'a ra mama k'ó ra uníji pjoxte k'a ndixu k'a dya kaja nrexe in siyens'e;
- b) Ra xipji kjo kja ra ngichi k'ó d'adyo ndixu k'ó ne'e ra mbons'íji k'ó ra sopíji k'ó dyakja ra mbons'íji ma rga mbo'í k'a mbons'í;
- c) Ra mamaji jama ra ne'e ra potp'epji yo tjurí jango rge pépjiji ngek'ua ra jogí na jo'ó k'a b'épji ñe ra ñ'ets'e k'ó kjaji ñe k'a b'épji;
- d) Ra mamaji ñe ra nuji jango rga kja'a ma ra mapjí so jñuns'í baleji jmuríji ñe ra dyëtrëji na jo'ó k'e skuama k'a kis'í in chju'u k'ó pjons'íji ñe k'a ra tsjaji jango ga mamaji nu xiskuamajnu;
- e) Ra pjongí ñe ra potpí yo jña'a ko kua'tí kja nu xiskuamajnu;
- f) Ra dyis'í na te'e ko ra ngeje nu te'e ko ra pjo'í ra tsjaji na jo'ó kja in jñiñi o kan a ngumxori;
- g) Ra poj'tí ñe ra pjongüji nu jña'a ko nesta ra kjaji;
- h) Ra matí ko tee mbar a nuji ko na joo ko kjaji xo a kjanu ra pjons'íji ko tee b'ib'íba nza kja mamí nu Jeb'ijnu;
- i) Ra manji ke na joo textjo ko manji mo ra jmuríji ko tee mbar a kjaji n ajo nu pjoxtejnu; ñe
- j) K'ó texe b'ib'í nu n'año jña'a ko mamí nu Ngumbépjijnu.

## 10. Jango rga tsja'a

### 10.1 Jango rga pepji nu pjoxte

- a) Nu Ngumpjoxte kja B'epji ra pjongí nu pjoxte ñeje mbe jentjo mo ya kja'a te'e ko teb'e ñe ko ya bentjo, xo mo dya ra kjogí ko merio ko kjaa, texe te'e ko neji ra chuníji;
- b) Yo ndixu ra ma jñuns'í in chjuji nu jango ra mimi k'a konsejabo k'e pjos'í ye nzhixu jango ra mimi nu Sekretaria nu B'épji a Ts'ib'ondo, jango ra ngana nrexe k'e skuama k'ó oríji o ra mamaji. Ra tsjaji na jeb'í ko ya o jyok í nu jeb'í ko nesta, xo na jeb'í ke ya nguarí o jyokí;



- c) Nu ngunxori ne pjons'i jango rga ngara na jo'o ñe nzhixu, ra nu'u k'e skuama k'o ra un'i ye ndixu ra ja'a ñe ngeje nrexe k'o pjir'i ma ga mapji ra kichi nu b'epji nu;
- d) K'a munro ra mama ko pjons'i tee naja jeb'i kjo ngek'o ra truni pjozte nza kja mama nu tjurijnu xo nu Jeb'ijnu ko yepe ra chuniji kjo pjenda uniji nu b'epji nu;
- e) K'a munro arkate k'a nu'u kjo pepji ngek'a ra jizhi k'o ngek'o o ngich'i kja pjozte ñe ra ngos'i yo ndixu yo o ngich'i kja pjozte. K'o dya o ndixu in pjozte nu jeb'ijnu ra ngejinetr'o kja skuama k'o ra nreb'e;
- f) Nu b'epji B'ejña ko pepji mo ra jizhiji ja ba ra tsja'a , k'a munro arkate k'a nu'u jango gua pepji ngek'ua ra jizhi jango rga pepji ra mbo'o, jango ga juajni ñe jeko b'ezhiji ngek'ua ra ngichiji nu kja mbos'i nza kja mam'i nu ko ngumpjoxteyo;
- g) Nu ngumpjoxte ra mam'i ja ra chuniji, ñe ja ngekua ra chiniji xo ra mam'i nu paa ra chunijiko;
- h) Nuko tee ra pjons'iji ñeje nee ra kichi nu b'epji nu nza kja mam'i nu pezhejnu 7.1.2 nu jña'a c), d). e) ñeje f) nu ko tjuri nu B'epji nu; sóo ra chun'i nu jeb'i ka ne Ngumbepji nu, ñeje ra maa kja ne Ngumpjoxte ko ra chun'i nu ko nee ra uniji mbar a kjaji na joo;
- i) Nuk o tee ko ra chun'i ko pjenda ra uniji yo b'ejña kja ra uniji ñeje yo pa'a ko mamaji ra uniji textjo nza kja mam'i ko ngumpjoxte ko nee ra kichiji tee;
- j) Nu ja ba ra uniji yo merio ne pje ma pa'a ra chuniji nu chopji jentjo ra mama nu ngumpjoxte ko kjaji nu b'epji nu, ra soo ra kichi na d'año te'e ko ya mi teb'e ya mi juns'i o chjuu mbar a kichiji, xo ra nuu un Ngumpjoxte ñeje ra mam'i ke na joo ra kichi na da'ño tee;
- k) Nu ngumpjoxte soo ra mam'i ke dya xi ra pjons'iji nuko tee ko dya juns'i o chjuu nza kja mam'i ko pezhe 8.1.9.2 nuko Tjurijnu ko b'epji nu;
- l) Mbara dya xi ra uniji nu B'ejña nza kja mam'inu pezhe 8.1.9.2 nu tjurijnu mo nu xa ko ra pjons'iji dya ra ma'a tu'u ko ra un'i, mo ya kjogi pa'a ñe ko ya manji ke ro ma'a, nu Pjoxte ra manji pje ra tsjaji, ñe ra un'i na d'año xa ko ya teb'e, xo mo ya o juns'i o chjuu xo mo dyenje texto ko oriji nu b'epji nu, nza kja mam'i nu ngumpjoxtejnu, nesta ra mamaji nu kja ngumi ko pepji ne tsja'a pjozte xo mo kjaa na punkji kjo pjenda chuniji, xo mo kjaji na joo ko pepji;
- m) K'a munro k'a pepji ra jmuti k'a munro yo ndixu o b'ezo ko ra pjons'iji nu b'epji iski, un ngumpjoxte ra mam'i ja ba ra uniji ko pjons'iji xo pje ma paa ra uniji, mbe ra pes'iji texto ko oriji nza kja mam'i un pezhe 8.1.1 nu jña'a f), g) xo mo nesta nu jña'a h);
- n) Nu ngumb'epji ra mama kjo ngeje ko tee o pjons'iji; ñe
- o) Texe ko mama k'a munro arkate nu ko jmute nu ngumi kja pjons'i te'e.

Dyakja ra uniji pjozte ma dya ra dyerëji k'a mamaji k'a un'i n'ako jmur'i nte'e ye pjozte o ma n'año k'o ri kjaji ka yo nte'e yo resibo pjozte nza kja ra pjons'i yo politiko.

## 10.2 Ma ra poti yo ndixu

Ma ra nu B'epji B'ejña ko tonjo na nojo ñe Te'e a meb'ondo ko tonjo na nojo mbedye nza kja mama na skuama 8.1.9.2 k'a munro arkate ngekua ra potr'pi yo chju'u nu jango ra jñasb'e in chju'u yo ndixu yo teb'etrjo k'a nre'e nu mbos'i ñe jñuns'i nzi na ndixu k'u dya pes'i nu mbos'i xo mo yo te'e ya o jyuns'iji o chjuu ñe ya mam'iji na joo ra kichi nza kja mam'i nu ngumpjoxte.

K'a arkate mama k'a pepji ra xipji k'a munro nte'e k'o a potr'piji ñe ra uniji na pjoxtje nreze ma ra ngichiji nu kja mbos'i, jango ga mindya k'a merio xo mo kjajtjo kjo pjenda chuniji.

## 11. Nu jango ga mama yo munro

Nu Sekretaria nu B'épji a Ts'ib'ondo ñe ko te'e ko pjos'iji so'o ra kaxante k'o mamaji ma jmuriji ngek'ua ra tsjaji k'o mama k'a munro k'a pjons'i na nrixu nza kja mama nu xiskuamajnu.

Ra so'o ra dyedyi yo b'epji k'o yo pepji kja jñiñi ngek'ua ra pjos'iji ra pepjiji nu ra uniji mbos'i, nzi ga kja'a k'o mama jango s'od'iji merio ñe ye t'angunxori ne k'o n'año nzumi, ngekua ra dyerëji na jo'o ye skuama k'o nu mbos'i ye nte'e yo pjos'iji ñe ra jmuriji yo nte'e mbara jichi jeko ra tsjabi kja jñiñi.

## 12. Jango rga ngichiji yo nte'e

Ma ra pepjiji ñe jango rga pjepjiji nu kja mbons'i teb'eji k'a munro k'o me yo nte'e k'o nreri menzumĩ nu kja munro arkate, xo nza kja ngeje nu komite in jñiñi.

## 13. Jango rga mama

### 13.1 K'o d'año jango ra mama

Ra mama ja ba ra pepjiji nu b'epijnu jango ga kja nu mbos'i jango ga mama nu tjurĩ jmu'u ñe jango rga ma mama k'a munro nte'e.

K'e jña'a o tjurijnu je ra mbedye kja t'askuama nu ña'a k'a arkate "Gaseta nu arkate" k'e kja jeb'i k'i chju'u Web Nu Sekretaria nu B'épji a Ts'ib'ondo, jango ga mama k'e jña'a k'o kis'i kja ts'ijña dyech'a jñincho 18 nu tjurijnu, texe k'e xiskuama k'o rga jyod'iji mbara ra mamaji k'o kjaja nu pjons'i o nte'e, ra mama a kjaba:

**“NUJNA B'OS'ITE DYAK'O IN TSJAJA, DYA PESK'O RA NU'U YO JMURĪ TE'E. DYA SO'O RA USAJI N'AÑO B'EPJI NU JANGO DYA PJOS'ĪJI NTE'E K'A DYARGA JO'O RGA PEPJI NUBA B'OS'IRE RA WENCHIJI ÑE RA MATR'ĪJI KJA ARKATE JANGO GA MAMA K'A TJURĪ JMU'U”**

Yo tjurijnu ngeje ko ra dyopji d'año jña'a ko ñaji kja ne Ts'ib'ondo a B'ondo ngekua ra paraji pjenda kjaji ko arkate a Ts'ib'ondo ñeje soo ra jyandaji kja ne T'ezi nu Ngumpjoxte B'epji kja e Arkate a Ts'ib'ondo a B'ondo, nu ka: <https://strabajo.edomex.gob.mx/>

### 13.2 Matr'i nte'e

Nu matr'i nte'e ra kjaji mba ko tee ko ya dyis'i tee, nu jeb'ijnu k ora dyisi chjuu ko dadyo te era kjaji mo dya kja'a tee ko teb'e ra kichi xo mod ya kja merio un kjedya. Xo mo nee ra kichi na b'epji ko matĩ Nu Sekretaria nu B'épji a Ts'ib'ondo, ra mama nza kja ra mama yo munro te'e o nu jmute nu ngumĩ kja pjons'i te'e.

## 14. Jango rga ñ'etse

Nu munro Nu Sekretaria nu B'épji a Ts'ib'ondo ra ngaja k'a xiskuama nu kis'i in chju'u yo ra mbos'iji jango ga mama ko kis'i kja nu tjurĩ nza kja mama jango ga pepjiji ne jango rga mbaraji k'o tsja'a a Ts'ib'onro ñe yo o jñiñi, xo ra pjoři dya ra nuji in chju'u yo te'e.

## 15. T'epi

Nu munro pjos'i nzhixu ra nu'u nu b'epji mbons'i, jango ga mama k'e jña'a k'o tsja'a ngekua ra mama k'a munro nrexe k'a ja'a ma ra jmuriji.

## 16. Jango ra tsjaji ngenrra

### 16.1 Jango rga tsjaji ngenrra a tji'i

So'o ra tsjaji ngenrra zo ri ngextjo natjo na kje'e (nu ko pjenda kjaji, ko na joo pepji ñe ko pjongiji n ajoo) k'a ra nu'u k'i CIEPS k'a ra joki na jo'o ra tsjaji ra b'epji k'o mbons'i, nza kja mamĩ nu tjuĩ ñeje texe ko mamĩ nu jñaajnu.

### 16.2 Kjapiji ngenrra k'o a pjongiji

K'a munro Nu Sekretaria nu B'epji a Ts'ib'ondo k'a pjos'iji nzhixu ra mama ja ga kja'a k'a a pe gi ñe k'o nte'e k'o pjos'iji tsjema tsjema k'o kja munro nu CIEPS, ra unĩ na nde'e ñe nu yeje mo ya ra nguari, nza kja mama nu jeb'ijnu xo nza kja mamiji nu ko B'epjijnu.

## 17. Nu'u, janga kja k'a ra tsja'a ñe ko taka

Nu nu'u, ja ga kja'a k'a ra tsja'a ñe janra k'o uniji mbons'i, ra mimi k'a Organo nojo k'i ra nu'u a Ts'ib'onro a B'ondo, k'a arkate munro nu sekretaria k'a ne ñeje a ts'ib'onro a B'ondo ñe k'a nu'u kjo pepjiji ñe jmuti Nu Sekretaria nu B'epji a Ts'ib'ondo, yo nre'e a mbo'o na munro nu pjons'iji ye nzhixu nu jango ra nuji jango rga uniji k'o pjoxte yo nte'e yo ra tr'unĩ.

## 18. Mapji ñe mama k'o dya jo'o kjak'iji

K'o dya neji, mamaji k'a dya ga ja'a k'o tsja'a, nu uniji pjoxte ñe jango ga uniji ye pjoxte, so'o ra nu'u k'e nte'e b'ejña k'o uniji pjoxte o k'e nte'e kjo jñiñi, ga kjaba:

- a) **Ra dyopjiji k'o neji:** Nu jana katr'b'aji jeb'i k'a pjos'i nzhixi Nu Sekretaria nu B'epji a Ts'ib'ondo, b'ib'iyoy kja ne Rafael M. Hidalgo 301, cuarto piso, Jñiñi Cuauhtémoc, pezhe 50130, a Zumi, Ts'ib'ondo a B'ondo. Jñate 7222760939.
- b) **Kja ña'a na je'e:** Nu Sekretaria nu B'epji a Ts'ib'ondo kja pezhe 7222760900, ext. 74774 ñe kja nengumi k'a arkate Ts'ib'ondo (CATGEM), nu jango dya ra ts'ontr'i 800 6 96 96 96 a mbo'o nu Tab'ondojnu ñe a nre 070 a Zumi ñe kja d'año yo jñiñijnu.
- c) **Kja dyopji t'ezi:** K'o b'ib'i kja ne korreo elektroniko [salariorosaporeltrabajo@edomex.gob.mx](mailto:salariorosaporeltrabajo@edomex.gob.mx), ñe ka [www.secogem.gob.mx/SAM](http://www.secogem.gob.mx/SAM)
- d) **Mo ri Mats'e:** K'a munro mbo'o Nu Sekretaria nu B'epji a Ts'ib'ondo, b'ib'iyoy kja ne Rafael M. Hidalgo 301, tercer piso, Jñiñi Cuauhtémoc, pezhe 50130, a Zumi, Ts'ib'ondo a B'ondo. Jñate 72 22 76 09 70.
- e) **So ori mapji ka jña'a ko kjaba pedye:** Nuka soo ri xipji dya joo "Denuncia Edomex", nu ko kara pjoxte kja ne Kontraloria nu Arkate a Ts'ib'ondo a B'ondo.

## K'O E JÑA'A K'O B'EZHI

**NAJA.** Jizhiji nu xiskuama ja rga pepjiji kja in t'axiskuama nu arkate "Gaseta yo Arkate".



**YEJE.** Ye jñaya ra tsjajiya k'a na yeje na pa'a ma ra jizhiji nu kja in taxiskuama "Gaseta yo Arkate" ñe ra mintr'inu ma dyak'o ra potr'p'iji nu jango ra un'iji pjozte ñeje ra b'epijinu textjo un kjee jentjo mo ya ra nguarĩ nu b'epjinu.

**JÑI'I.** Ra pojtiiji nu jñajnu ko na ts'ike jñaa nu tjur'ijnu ko dya nee nza kja mamĩ nu xiskuajmajnu.

**NZIYO.** Nu ko jeb'i ko o kjaji, xo ko d'año b'epji ko kjaji ko B'epijinu kjo pjozte, ra kjatjoji, xo mo ra nguar'iji nuko ñeje nza kja mamĩ ko tjur'ijnu.

**TS'ICH'A.** Texe ko dya janda nu tjur'ijnu, ra pepjiji nu jmur'ite xo ra mam'iji ko na jotjo maxi iyo nza kja mamĩ nu b'epijinu.

**ÑANTO.** Nu ko chun'iji ko tee pjons'iji nza kja mamĩ nu B'epijinu ra kjaji nza kja mamĩ ko kjaji xo mo kjaji kjo pjenda chun'iji.

A Jñiñi Zumi Lerdo, nrajñiñi, Ts'ib'onro k'a 21 pa'a, ne dyecha yeje zana ne kjé'é 2022.

**XOMPITE MARIBEL GÓNGORA ESPINOSA.- NU TAJMU A XOÑI NU PJOXTE NU SEKRETARIA NU B'ÉPJI A TS'IB'ONDO A B'ONDO.- YAXI.**

"Nujna b'os'ite dyak'o in tsjaja, dya pesk'o ra nu'u yo jmur'ite te'e. Dya so'o ra usaji n'año b'epji nu jango dya pjos'iji nte'e k'a dyarga jo'o rga pepji nuba b'os'ire ra wenchiji ñe ra matr'iji kja arkate jango ga mama k'a tjur'ijmu'u"